

PODMANIVÁ SÍLA HUNTINGTONOVA KONCEPTU STŘETU CIVILIZACÍ

THE CAPTIVATING POWER OF HUNTINGTON'S CONCEPT OF CLASH OF CIVILIZATIONS

*Miroslav Jurásek*¹

Po skončení studené války americký politolog Samuel P. Huntington předložil svou slavnou tezi o střetu civilizací, která hned od počátku budila řadu rozporuplných emocí. Nicméně práce se těší vysoké popularitě nejen mezi laiky, ale i akademiky prakticky až dosud. Tato studie chce vysvětlit tzv. „paradox teze střetu civilizací“, kdy byl proveden ne jeden empirický test její pravdivosti, víceméně vždy s negativním výsledkem, přesto se nezdá, že by další badatelé (politici, média) byli v jejím dalším zkoumání touto skutečností odrazeni. Tato studie skrz pečlivou teoreticko-koncepční deskripci ukazuje, že hodnota teze spočívá v jiných faktorech než v její teoreticko-metodologické „čistotě“.

Klíčové slova: Samuel P. Huntington, střet civilizací, teroristické útoky na USA.

After the end of the Cold War American political scientist Samuel P. Huntington presented his famous thesis about the clash of civilizations, which has provoked a lot of contradictory feelings. Nevertheless, this work has enjoyed high popularity among both professionals and non-professionals practically until today. This study explains the “paradox of the Clash of Civilizations” – despite many empirical tests of the thesis with negative results, many scientists (politicians, media) do not seem to be discouraged by this result, and they have not stopped using this thesis in their interpretation of the world politics. The goal of this study is to show that the value of the thesis consists in other factors than in its theoretical-methodological “purity”.

---

¹ Mgr. Ing. Miroslav Jurásek. Katedra ekonomie a mezinárodních vztahů, Vysoká škola finanční a správní, Estonská 500, 101 00 Praha 10, Česká republika, e-mail: miroslavjurasek@yahoo.co.uk.

Autor článku působí jako odborný asistent na VŠFS v Praze. V rámci svého doktorského studia na FMV VŠE v Praze na Středisku mezinárodních studií Jana Masaryka píše dizertační práci na téma „Úvahy o globálním řádu po skončení studené války: perspektiva Samuela P. Huntingtona a Francise Fukuyamy“. Mezi jeho další odborné zájmy patří teorie mezinárodních vztahů, mezinárodní politická ekonomie a region Latinské Ameriky.

Key words: Samuel P. Huntington, Clash of Civilizations, terrorist attacks on the USA.
JEL: F51

1 ÚVOD

Ideje novodobého střetu civilizací² po skončení studené války byla zkoncipována americkým politologem Samuelem P. Huntingtonem (1924 – 2008) v době, kdy se Spojené státy zdály být na vrcholu své moci. Huntington se pokusil svou knihou „*Střet civilizací*“³ narušit oslavné chorály této „americké výjimečnosti“.

Jeho kniha přinášela nejjasnější a také nejkontroverznější artikulaci zmodernizované verze kulturního realismu tak, jak se objevovala v tradičním realismu Morgenthaua (Henderson, 2004, s. 540). Huntington ze své západocentrické pozice nabídl mimořádně chmurný obrázek (=v tom tkví jeho pesimismus) světa.

Huntingtonova teze je tvořena ze dvou hlavních argumentů: nejdříve Huntington soudil (Fox 2001, s. 296), že během studené války byl konflikt většinou definován jako střet mezi demokracií a komunismem, což jsou obě západní ideologie. S koncem studené války však ideologický konflikt pozbyl na významu a byl nahrazován konfliktem mezi civilizacemi. Náboženské střety měly vyplnit vakuum, které vzniklo v důsledku skončené studené války.

Huntingtonova analýza, názory a doporučení ovlivňovaly (nejen) politiky dlouho poté, co jeho vysoce diskutabilní teze byla zformulována. Teze střetu civilizací se stala nedílnou součástí mezinárodněpolitických učebnic. Je nesporné, že Huntingtonova ideje se prosadila v praxi.

Aktuálnost teze střetu civilizací (tj. že se i v současnosti těší pozornosti výzkumníků, resp. že se v žádném případě nejedná o „mrtvý produkt minulosti“) je naznačena širokou heuristickou bází, kterou jsem v této studii použil.

Pomocí teoreticko-koncepční deskripce by tato studie měla rovněž splnit následující cíle:

1. přehledně zpracovat tezi S. Huntingtona jako odrazový můstek pro další výzkumy (např. pro její komparaci s tezí konce historie od F. Fukuyamy);⁴

---

² Pochopitelně myšlenka střetu civilizací není nikterak nová a převratná (Cloud 2004). Ke střetům civilizací docházelo samozřejmě i dříve. Jako první uvedl tento koncept v teorii Benjamin Nelson (více ke genezi tohoto konceptu viz Arnason 2006).

³ V dalším textu budu psát s malými písmeny označení, pokud se budu vztahovat k tezi. Pokud budu mluvit o knize, budu název zkracovat, psát s počátečním velkým písmenem, kurzívou a dávat do uvozovek „*Konec historie*“.

⁴ Jinými slovy nejde mi o vršení dalších důkazů, které by svědčily ve prospěch nebo neprospěch teze střetu civilizací (nejde mi tedy o to podat vyčerpávající ideovou, názorovou či teoretickou kritiku tohoto konceptu). To ostatně bylo již provedeno celou řadou výzkumníků přede mnou; výstupem tohoto úsilí byly diplomové a dizertační práce, odborné monografie, články a statě v odborných periodikách atd. Já se jen pokouším tyto diskuze, kterými prošla teze střetu civilizací v zahraničí, zmapovat.

2. v důkazech kritiky zpochybnit tezi střetu civilizací a důrazně upozornit, že se jedná o nevhodné teoretické východisko při různých aplikacích této teze (tedy ukázat, že teze se vyznačuje jinými přednostmi než „teoretickou čistotou“);
3. v kritériích Mehtovy klasifikace „silné ideje“⁵ (Mehta 2011) identifikovat faktory, které se skrývají za nepochybným úspěchem teze střetu civilizací, pokud to nejsou její teoreticko – metodologické kvality.

2 HUNTINGTONŮV BACKGROUND

Samuel P. Huntington byl slovy svého žáka Fareeda Zakaria „záračné dítě, génius, který v 18 letech promoval na univerzitě v Yale, neortodoxní vědec, obětavý a velkorysý učitel“ (Zakaria 2009). Kromě toho Huntington studoval i na univerzitách v Harvardu a Chicagu.

Huntington se zabýval mezinárodními vztahy a komparativní politologií. Většinu své akademické kariéry vyučoval na Harvardské univerzitě. Vychoval celou řadu skvělých vědců. Vedle již zmiňovaného Zakarii v posledním roce magisterského studia na Harvardu od něj získával poznatky i Francis Fukuyama. Se svými dřívějšími studenty udržoval kontakty na pravidelných setkáních konaných každoročně ve Wianno klubu (Cape Code); navíc pravidelně vedl semináře a přednášel v Centru pro mezinárodní studia (Center for International Affairs), které řídil po mnoho let na Harvardu.

Svou prací Huntington dokázal ovlivnit obor mezinárodních vztahů takovou měrou, že ho Fukuyama v nekrologu neváhal označit za největšího vědce politických věd své generace (Fukuyama 2009).⁶ Podle Fukuyamy byl pozoruhodný především záběr Huntingtonovy vědecké činnosti. Každá jeho kniha byla mnohokrát citována. Na konci 70. let minulého století Huntington spoluzaložil renomovaný časopis *Foreign Policy*.

Huntington sehrál rovněž důležitou roli v aktivní politice: v letech 1977-1978 působil jako koordinátor bezpečnostního plánování v Radě pro národní bezpečnost. Zde pracoval pod vedením svého dlouholetého přítele Zbigniewa Brzezinskiho (v té

---

⁵ Mehta (2011, s. 35) stanovil následující znaky, kterými se musí vyznačovat nějaká ideje, aby se uchytila a prosadila v praxi: 1) moc a zdroje předkladatelů idejí, 2) načasování a kontext, kdy je ideje předložena, 3) osobnost předkladatele ideje, 4) návaznost ideje na politickou praxi, 5) spojení mezi idejí a širším prostředím (akademickým, mediálním, byrokratickým atd.), 6) vykreslení ideje ve smyslu síly metafory, rétorické strategie, ustanovené kauzality, uvedení číselných indikátorů, efektivního (srozumitelného) podání příběhu, spojení ideje s široce přijímanými kulturními hodnotami a symbolikou.

⁶ Je nesporné, že se Huntington ve vědeckých kruzích těšil mimořádné reputaci. Dokonce dvakrát (v letech 1986, 1987) dostal nabídku, aby se stal členem prestižní Národní akademie věd; avšak odmítl, neboť více než třetina členů této instituce považovala jeho práci za čistě subjektivní politický názor neverifikovatelný na bázi exaktní matematiky; to jedině totiž považovali tito vědci za nástroj objektivního poznání, s čímž ale Huntington nesouhlasil.

době byl Brzezinski poradcem prezidenta J. Cartera pro otázky národní bezpečnosti). L. Johnson možná zalitoval, když se jeho úředníci Huntingtona dotázali, co soudí o americkém postupu ve Vietnamské válce, neboť se jim dostalo ostré kritiky za americkou strategii v jižním Vietnamu (Zakaria 2009).

Huntington vyznával kosmopolitní hodnoty zahraniční politiky. Sám sebe považoval za patriota, uznával ale, že obnovený *Pax Americana* nenašel příliš velké zalíbení u zbytku světa. Temperamentem byl konzervativní realista, i když tvrdil, že idealistické antiestablishmentové hnutí v 60. letech minulého století vedlo ke zlepšení stavu americké politiky. Byl eklektický, pokud jde o obsah jeho intelektuálního zkoumání, a od základu intelektuálně provokativní.

Ve svém díle se Huntington snažil dekonstruovat a vysvětlit složitosti či rozpory, které se skrývají v srdci americké „ideologické“ zkušenosti projevující se jak doma, tak i v cizině. Většina jeho prací se zabývala „delikátním trojlístkem“ témat: multikulturalismus, imigrační politika a občanská identita USA v období po skončení studené války.

Pokud budeme zkoumat myšlenkový vývoj Huntingtona během celé jeho profesní kariéry, zjistíme nesporný posun. V 60. letech minulého století napsal velmi vlivnou knihu o politickém řádu v měnících se společnostech; zde na základě teorie modernizace soudil, že silné vlády prostě musí jít cestou nevyhnutelného a univerzálního procesu modernizace.

V jeho „*Střetu civilizací*“ však vychází z jiných předpokladů: trvá na podstatných rozdílech mezi kulturami, které jsou určovány různými náboženskými systémy. Tyto kulturní rozdíly povedou k vytvoření konfliktních konstelací. Na sklonku svého života se přesunul z „civilizačního postoje“ (daného jeho knihou „*Střet civilizací*“) ke „kulturalistickému“ přístupu, kde se proplétaly tak odlišné proudy jako etnická studia, politika identity, nacionalismus a teorie migrace (Capetillo – Ponce 2007).

3 LITERÁRNÍ REŠERŠE K TEZI O STŘETU CIVILIZACÍ

Huntingtonův článek „*The Clash of Civilizations?*“ (1993b) uveřejněný ve *Foreign Affairs* se stal nejcitovanějším článkem v 90. letech 20. století (Henderson a Tuckner 2001). Podle editorů *Foreign Affairs* (Chiozza 2002, s. 711) Huntingtonův článek vyvolal za tři roky větší diskuzi než jakýkoliv jiný článek publikovaný od 40. let 20. století.

Článek rozpracoval Huntington do podoby knihy (1996), která byla přeložena do několika světových jazyků; dosáhla značný vliv v politických kruzích. V reakci na ni bývalý německý prezident Roman Herzog a čtyři renomovaní vědci napsali knihu „*Preventing the Clash of Civilizations*“, v níž navrhovali, jak se bránit naplnění tezi střetu civilizací.

Civilizačnímu paradigmatu se Huntington věnoval i později (1993c). Tvrdil, že žádné dřívější paradigma nedokázalo uspokojivě vysvětlit nový stav věcí po skončení

studné války; existovalo plno událostí, které do tohoto paradigmatu perfektně zapadaly; žádné alternativní paradigma (jako např. pasivní opozice států a civilizací) nebylo vyhovující. Huntington rovněž odmítl paradigma jednoho světa s univerzální civilizací a další ideje obsahující prvky globalizace, regionalizace (či tribalismu) a ústup vlivu států coby aktéra mezinárodních vztahů.

Huntington však nebyl zdaleka první, kdo se pokusil zachytit rostoucí význam kulturních faktorů na politické dění. Soupis pramenů a jiných zdrojů o vlivu kulturních faktorů na výkon politiky je možné najít v článku Hendersona a Tuckera (2001, s. 317). Nicméně nutno dodat, že především díky Huntingtonovi se etnicita⁷ stala novou „vysvětlující“ proměnou mezinárodní politiky.

Prakticky až do osudného teroristického útoku na USA v září 2001 teze střetu civilizací nebyla podložena empirickými daty. Empirické studie, které spíše vyvracely platnost Huntingtonových argumentů, shrnul např. Tuscisny (2004, s. 487).

V souvislosti s debatou o hypotéze střetu civilizací je možné odkázat na článek Jonathana Foxe (2002, s. 417-420), kde mimo jiné najdeme velmi cennou heuristickou bázi k tématu. Pokud jde o další empirické testy, domácí etnopolitické konflikty v letech 1980-1999 zkoumal Roeder (2003), Charron (2010) analyzoval civilizační determinanty mezistátních sporů a Huntingtonovy civilizační „linie zlomu“, popř. jeho hypotézu islámské „krvavé hranice“, což byl vůbec první empirický test podobného druhu.

Za empiricky podložené se nepovažují ani Huntingtonova tvrzení ohledně islámské hrozby i v jiných studiích (Acevedo 2008, Jamal 2008, s. 101). Jelikož se politické hodnoty vyznávané jak v jádrových zemích Západu, tak i v islámském světě nápadně podobají, nelze usuzovat na střet těchto dvou civilizací. Z předpokladu kulturní převahy Západu, na němž Huntington vystavěl svou tezi, však mohou plynout velmi nebezpečné důsledky pro budoucnost, jak ve své empirické studii dokázal (Testas 2010).

Huntingtonova teze byla testována i jiným způsobem: jak obstojí ve světle dalších teoretických konceptů. Např. Henderson (2004) se zaměřil na testování teze střetu civilizací v souvislosti s teorií demokratického míru. O Neal a kol. (2008) došli k závěru, že koncepty realismu (jako sousedství, aliance, relativní moc) a liberální tradice (interdependence) poskytují mnohem lepší vysvětlení pro rozpoutání mezinárodního konfliktu než teze střetu civilizací. Podobné tvrzení nabídl i Tuscisny (2004, s. 487).

Samuel Huntington se nevěnoval pouze problému kulturní rozdílnosti mezi státy a civilizacemi, nýbrž také problému kulturní různosti v rámci jednotlivých států. Byl „posedlý“ zkoumáním kulturní různosti uvnitř USA zvláště mezi černými či bílými

---

⁷ Na etnicitě opravdu záleží. Davis a Moore (1994) empiricky dokázali to, co Huntington jen „tušil“ a dokládal pouze neurčitě: transnárodní etnické spojení opravdu existuje a ovlivňuje mezinárodní chování států.

rodilými Američany, jejichž rodným jazykem byla angličtina a jádrová kultura vycházela z anglikánské církve, a hispánskými obyvateli vyznávající převážně katolickou víru (Huntington 1994, s. 32).

4 HUNTINGTONOVY INSPIRAČNÍ ZDROJE

I když se historické práce „*Zánik Západu*“ od Oswalda Spenglera a „*Studium dějin*“ od Arnolda Toynbeeho⁸ těší mezi profesionálními historiky jen malému respektu, protože podle jejich soudu tyto publikace nevyrostly na solidních základech (Stokes 2001, s. 510), nezabránilo to Huntingtonovi (1995), aby převzal tento fundament do své knihy „*Střet civilizací*“. Mnozí badatelé, kteří sledovali Huntingtonovu profesní dráhu, byli překvapeni jeho téměř neochvějnou vírou *à la Spengler* o nevyhnutelném úpadku západní (nejen vyloženě americké) moci.

Pro většinu své vágní koncepce (Said 2001) „civilizační identity“ a „interakce mezi sedmi nebo osmi velkými civilizacemi“, z nichž největší pozornost je věnována konfliktu mezi Západem a islámem, Huntington našel inspiraci v článku „*The Roots of Muslim Rage*“ od zkušeného orientalisty Bernarda Lewise (Said 2001). Huntington totiž věřil (Wilson 2000, s. 256), že studiem interakcí mezi těmito civilizacemi, badatelé mohou získat jednoduchou mapu přinášející pochopení mezinárodní politiky na konci 20. století.

Kromě výše uvedených inspiračních zdrojů Huntington vystavěl svou tezi střet civilizací na teoriích mezinárodních vztahů, idejích multikulturalismu a reakci na Fukuyamovu tezi konec historie. Po skončení studené války začal do debat teorií mezinárodních vztahů mimořádně promlouvat nový teoretický směr: konstruktivismus. Huntington správně odhadl, že konstruktivistický přístup k mezinárodním otázkám bude hrát velmi významnou roli po skončení studené války (Huntington tehdy upozornil, že značně vzroste důležitost toho, jak lidé vnímají svou identitu ve vztahu k určité etnicitě).

I když Huntington konstruoval svou tezi na pozadí konstruktivismu, ta však nese jasné realistické črty (Rizvi 2011, s. 227, Tusicisny 2004, s. 486). Huntington například nikterak nezpochybňoval, že národní státy jsou a zůstanou dominantními aktéry v mezinárodních záležitostech. Jen tuto klasickou verzi realismu poněkud modifikoval a doplnil ji o prvek spolupráce těchto států na bázi civilizační příslušnosti v časech nebezpečí.

Huntington tedy pouze nahradil národní státy civilizacemi, tj. přenesl klasické myšlení o mocenské politice na civilizační úroveň (White a kol. 2003, s. 115), Salter (2003) proto hovořil o tzv. „civilizačním realismu“, který popsal třemi znaky: 1) civilizace jsou klíčovými kulturními uskupeními ve světové politice; 2) státy usilují

---

⁸ Arnold Toynbee pro vývoj civilizací využil evoluční model, který přijaly společenské vědy od přírodních. Toynbee operoval pouze se dvěma pozicemi: výzva či nějaký problém a reakce na tento stav. Nepředložil žádný zákon, který by vysvětlil, proč se něco stalo a proč ne. Spokojil se s *ad hoc* řešením. Jakoby se touto povrchností a nesystémovostí nakazil i sám Huntington.

o moc, kultury usilují o konverzi, civilizace usilují o univerzalismus; 3) všechny státy uvnitř civilizace přijímají politická rozhodnutí. Huntington nicméně podle Saltera vycházel z chybných předpokladů, že civilizace (stejně jako státy) upevnily své hraniční území a chovají se stejně jako jednotní aktéři.

Patrný odkaz k realismu (či Huntingtonovo evidentní realistické smýšlení) můžeme najít i v jeho článku (1993a) „*Why International Primacy Matters*“. Odsud můžeme vyvodit myšlenky, které explicitně nebo implicitně zazněly ve „*Střetu civilizací*“: mocenské prvenství bude v budoucnu velmi problematické; není jasné, který stát toto prvenství dosáhne. Konflikt v multipolárním světě je pravděpodobnější. Huntington už tehdy tušil, že americká hegemonie je jen těžko udržitelná a bude časem nahrazena multipolárním systémem. Z logiky věci pak vyplývá, že teze střetu civilizací byla koncipována pro multipolární uspořádání.

V neposlední řadě důkazem pro Huntingtonovo souznění s realismem je jeho vlastní vyjádření: myšlenkově se cítil spřízněn (Aysha 2003, s. 441) s Reinholdem Niebuhrem, teoretikem klasického realismu. Ten odmítal morální „triumfalismus“ a věřil, že historie je od základu ironická, schopná v dlouhém období převrátit vítězství v porážku. Realismus a potažmo i konzervatismus sloužil Huntingtonovi jako prostředek k zabezpečení a šíření americké moci (imperiální rozpínavost může být považováno za znak realismu). Americké prvenství je totiž blahodárné i pro běh světových událostí (Huntington 1993a, s. 82-83).

Nicméně jeden z podstatných paradoxů teze civilizací spočívá v tom, že Huntington na jedné straně do svých úvah absorboval realistické ideje, na druhé straně se snažil svou „civilizační“ perspektivou distancovat od této klasické tradice. Např. nesouhlasil s realistickým tvrzením, že všechny státy definují svůj národní zájem stejně, popř. že při definování státního zájmu není zapotřebí brát na zřetel i kulturní faktory⁹.

Dalším inspiračním zdrojem pro tezi střetu civilizací je multikulturalismus. „Huntingtonova teze je zcela zjevně ovlivněna vzestupem multikulturalismu na amerických vysokých školách“, napsal Pfaff (1997). Dá se říci, že Huntingtonův útok proti multikulturalismu je obecnou ontologickou obranou prvenství Západu; tato pozice vyjadřuje zvláštní rasovou (západoevropskou) a náboženskou (křesťansko-sekulární) identitu.

V neposlední řadě je třeba uvést, že Huntington se přímo vymezil proti Fukuyamově tezi o konci historie. Soudil (1993b), že konec studené války v žádném případě neznamena konec historie v podobě, jak ji lidstvo znalo dosud (tj. neustálé konflikty, válčení, spory atd.). Každodenní události mu nabízely dramatické a tragické důkazy o tom, že konec studené války znamená spíše návrat historie: konflikty mezi

---

⁹ Americký národní zájem se Huntington pokusil specifikovat ve svém článku „*America's changing strategic interests*“ z roku 1991.

národy a etnickými skupinami eskalovaly; kontroverze mezi USA a jinými velmocemi sílily; staré koalice se drolily.

5 POTVRZENÍ HUNTINGTONOVY TEORIE V PRAXI: TERORISTICKÉ ÚTOKY NA USA Z 11. ZÁŘÍ 2001

Strach skrývající se za tezi, že západní civilizace je ohrožena a musí se bránit čím dál silnější agresi jiné civilizace, je patrná z „války proti terorismu“. Robert Gilpin (2006, s. 7-8) nabídl dva důvody, proč by Západ mohl být zbytkem světa nenáviděn:

- 1) kvůli tomu, čím Amerika je – velmi vlivný a široce přijímaný názor; Američané jsou nenáviděni teroristy a svými nepřáteli proto, čeho dosáhla jejich země a kde selhali ostatní;
- 2) kvůli tomu, co dělá – arogantní politika Bushovy administrativy.

Události spjaté s teroristickými útoky na USA z 11. září 2001 měly na světový řád transformující účinek ve smyslu „novosti a radikálnosti“ (Gaddis citov. podle Kennedy-Pipe 2006, s. 539). Hlásalo se (Kennedy-Pipe 2006, s. 539), že Bushem vyhlášená válka proti terorismu se stane rozhodujícím paradigmatem zápasu o globální řád na spoustu let. Svět byl šokován; mnoho lidí vidělo v teroristických útocích na USA potvrzení správnosti Huntingtonovy teze.

Nic nepomáhaly ani v podstatě správné námitky, které ve svém článku později shrnuli E. Neumayer a T. Plümper (2009): terorističtí vůdci uvažují racionálně; jednájí strategicky; neútočí na západní cíle, aby vyvolali mezicivilizační konflikt *per se*, ale aby dosáhli politických cílů ve svých rodných zemích. Navíc podle zjištění Neumayera a Plümpera není pravda to, co tvrdil Huntington: islamistické skupiny páchají více teroristických útoků proti příslušníkům jiných civilizačních okruhů. Vždyť „padouši či zloduší“ jako třeba al-Káida nebo Saddám Husajn cílili hlavně na své „bratry“ Araby a muslimy.

Byť se někteří (Fox 2001) z racionálních důvodů vzepřeli, aby se teorie střetu civilizací stala po teroristických útocích na USA z 11. září 2001 vodítkem nejen americké, ale celé západní politiky, mnozí s tímto nápadem souzněli (Henderson 2004, s. 540).

Nakonec se však teorie střetu civilizací neprosadila v praxi s takovou razancí, jakou by někdo mohl očekávat. Dokonce se objevily názory (Kennedy-Pipe 2006), že teroristické útoky z 11. září neměly výrazný dopad na světovou politiku; nicméně disciplína mezinárodních vztahů se určitě změnila: došlo k zpochybnění západního systému vědy vycházejícího mimo jiné ze zásady racionality.¹⁰

---

¹⁰ Do té doby se totiž zdálo, že princip racionality vede svět ke společné budoucnosti založené na liberální demokracii a tržní ekonomice; společnosti se jen lišily tím, na kterém místě lineárního historického vývoje se nacházely.

Kromě toho sebevražedné teroristické útoky, které v praxi začaly s íránskou revolucí v roce 1979, potvrdily jedno velké nebezpečí: obava o nevyhnutelnosti konfliktu v souvislosti s Huntingtonovou tezí střetu civilizací se může rozvinout do tzv. sebenaplňujícího proroctví.

Zajímavá je interpretace 11. září 2001 z kulturně sociologické perspektivy, kterou provedl Jeffrey (2004). Vyložil, že teroristické útoky na New York a následný americký protiútok mohou být vnímány jako opakování dialektiky akce – protiakce, ke kterým došlo o několik století dříve ve smyslu západní expanze a arabsko-muslimské reakce. Základní myšlenkou jeho tvrzení bylo, že historie se opakuje (tj. Huntington a jeho cykličnost historického vývoje); pokud nechceme prožívat a opakovat bolestné okamžiky minulosti, musíme se poučit.

6 KRITIKA STŘETU CIVILIZACÍ

Je velmi zajímavé sledovat intelektuální přestřelku, kterou vyvolala teze střetu civilizací; Huntington byl kritizován, bránil se, vyvracel argumenty svých kritiků, ti zase přicházeli s protiargumenty atd. Příklad takové akademické výměny názorů můžeme najít např. v „*Odpovědi Huntingtonovi*“ od Oneala a kol. (2000).

Tab. 1: Kritika „Střetu civilizací“

<i>Ideologické spektrum</i>	<i>Levice</i>	<i>Středoprava</i>	<i>Všeobecná kritika Huntingtona</i>
Osoba kritika	Edward Said	Michael Ignatieff, Stephen Walt, John Gray, William Pfaff	Sklon k nepatřičnému zjednodušování a nadmíra zevšeobecňujícího, aforistický styl psaní
Předmět kritiky	Krátkozraký kulturní šovinismus	Vágní vymezení civilizací na úkor důležitosti materiálních zájmů a realpolitika národních států	

Pramen: Zanin (2009). Vlastní zpracování.

Huntingtonova teze byla podrobena obšírné kritice nejen levičáky, ale i pravičáky (tj. všemi v nezávislosti na ideologické příslušnosti). Tabulka 1 shrnuje, odkud byla kritika vedena a co bylo Huntingtonově tezi vyčítáno z jednotlivých ideologických táborů.

Podle Foxe (2001, s. 297-298) kritika Huntingtonovy teze může být rozdělena do několika kategorií: 1) do Huntingtonovy teze nezapadá mnoho faktů, 2) jeho teorie je přespříliš zjednodušená, protirečí si a ignoruje nebo dokonce překrucuje fakta, 3) Huntingtonovy důkazy jsou zcela nepodložené, je ponecháno příliš mnoho prostoru pro předkládání opačných příkladů, což také celá řada kritiků Huntingtona i činila,

4) Huntington nepřináší systematickou analýzu propojení mezi civilizačními spory a politickým chováním¹¹.

Casanova (2011, s. 259) doplnil kritiku Huntingtonovy teze provedenou Foxem (2001) o nové tři body: 1) Huntington měl esencialistický a ahistorický přístup k civilizaci; předpokládal, že světová náboženství, na kterých jsou civilizace založené, nesou nějakou neměnnou klíčovou podstatu; 2) Huntington pojímal civilizaci jako ohraničenou geopolitickou jednotku, tj. svého druhu supervelmoc a národní stát; 3) z politické perspektivy kombinace normativního partikularismu a předpokladu nevyhnutelnosti hegemonních konfliktů o moc v mezinárodním prostředí ho vedla k tvrzení o západní globální hegemonii, která může velmi snadno zvrátit prognózu o střetu civilizací do nebezpečného sebenaplňujícího se prorocství.

S prací S. Huntingtona se tedy pojí nejen celá řada pochybností a problémů (konceptních, empirické průkaznosti, přijatých předpokladů, historických faktů atd., viz Milani a Gibbons 2001), ale i proti němu byla namířená obvinění z „podujatosti“ či sledování skrytých cílů a „postranních“ úmyslů. Např. Küng (viz Herzog 1999, s. 98-105) v této souvislosti upozornil, že Huntington byl mnoho let poradcem Pentagonu; proto se objevovala podezření, že chce pomoci americké vládě ospravedlnit další výdaje na zbrojení. Said (2001) zase varoval, že paradigma střetu civilizací je stejným šikovným trikem jako „válka světů“ s cílem zesílit národní hrdost a bránit se proti globalizačním tlakům; paradigma je pouhou obezličkou namířenou proti nutnosti chápat čím dál více se pojíající svět.

Z těchto důvodů duo vědců Milani a Gibbons (2001) shledávalo nebezpečná doporučení, která Huntington ve své analýze adresoval americké vládě. Podobný názor zastávali i nezápadní vědci: také oni zdůrazňovali potenciální nebezpečí přijetí Huntingtonova modelu politickou praxí (Barenscoot 2002).

V obecné rovině Huntingtonovi vyčítali únik před skutečností, redukcionismus, izolacionistickou politiku, rasismus a strašení; Huntington totiž trval (Barenscoot 2002) na tom, že pomocí empirie popisuje *realitu* (jen jednu, konkrétní) světa. Byla tak oživena tradice pohlížet na Východ (= ten Jiný) vysoce mytologickým a problematickým způsobem.

Z hlediska historického přístupu je podle Roberta Markse (2000) Huntingtonova kniha špatným historickým výkladem z několika důvodů; např. dobrý historik dokáže zhodnotit svůj materiál a přístup v kontextu s jinými interpretacemi (např. předpoklady a doporučení vyplývající z této teorie mohly být srovnány s paralelními teoriemi nezápadní literatury). Huntingtonův civilizační přístup je sice plně legitimní, ale nikoliv jediný, jak dokazují např. práce teoretiků světového systému.

---

¹¹ V zájmu objektivit (a možná i snížení váhy Huntingtonovy kritiky) musí být konstatováno, že to, co bylo vyčítáno Huntingtonovi, by se mohlo vyčítat v mnoha případech i jeho kritikům.

Marks dále vyčetl Huntingtonovi jeho dogmatickou neústupnost: „lidská historie je historií civilizací. Je nemožné přemýšlet o vývoji lidstva jinak“ (cit. podle Marks 2000, s. 102). Civilizace nepředstavuje jedinou jednotku analýzy v chápání světového vývoje. Marksovi rovněž vadilo, že Huntington nepoužíval ve své historické komparaci primární zdroje. Navíc se ve své práci odkazoval na modely japonské a čínské historie, které však dávno vyšly z módy a v odborných kruzích se již nepoužívaly. Podle Markse je také nesporným zjednodušením označit ve stejných konotacích dobovou politickou situaci v Číně, Rusku a Osmanské říši jako „orientální despotii“.

Historikové by mohli mít výhrady i proti metodě, kterou používá Huntington: pro svá tvrzení jako důkaz předkládá historické anekdoty z celé řady míst a doby jako např. zmínky o křížových výpravách (křesťané), „svaté války“ (muslimové), čínské uvažování v intencích hegemonie (nikoliv rovnováhy sil); vše to ale postrádá systematickou analýzu (Oneal a kol. 2000).

Vzhledem k tomu, že se vše výše uvedené knize „*Střet civilizací*“ nedostává, jeho paradigma na makroúrovni se stalo pouhým nesplnitelným snem (Senghass 1998, s. 128). Huntington se spíše zájmal o sociálně vědní model než o pochopení historie jednotlivých civilizací, což ale vedlo k velkému zobecnění patrnému např. v jeho tvrzení, že „v průběhu historie rozdělení jazyků ve světě odráželo rozdělení moci“ (cit. podle Marks 2000, s. 103). Huntington se tak dopustil omylu, spočívajícího v tom, že současné podmínky, tj. to, co nazýval „klasický konflikt mezinárodní politiky“, projektoval do minulosti, čímž značně zatemnil rozdíly mezi minulostí a současností.

Marks (2000) se domníval, že Huntingtonovi ani nešlo o pochopení minulosti a způsobu, jakým minulost utváří současnost. Spíše ho v práci výzkumníka kupředu hnala domácí a mezinárodní politická agenda (tj. Huntington byl pevně spjatý se svou dobou, řešil aktuální problémy).

V neposlední řadě by se možná historikové na celém světě cítili dotčeni tím, že Huntington používal jejich vědní obor k označení Číny a islámu za nepřátele západní civilizace, popř. jeho tvrzení, že hlavním obráncem západních hodnot jsou Spojené státy.

Kniha „*Střet civilizací*“ Samuela Huntingtona by se svým zaměřením tematicky měla řadit k pracím z politické geografie a geopolitiky. Nicméně Huntingtonův přístup ke geografii je značně ambivalentní. Během celého textu své knihy se v různých podobách odkazoval ke geografickým skutečnostem, na druhé straně nebral v potaz důležitost prostoru a teritoria v onom civilizačním schématu, které popisoval. Např. Marks (2000) upozornil, že Huntington ztotožnil „Asii“ s východní Asií, kam zařadil Indii, Pákistán, Čínu a Japonsko. Jindy ale zase hovořil o východní Asií, jakoby přitom zapomněl na své původní rozlišení mezi sinajskou a japonskou civilizací.

Velmi tvrdá kritika se snesla na Huntingtona ve věci jeho teorie kulturních okruhů inspirovaných A. Toynbeem (Herzog 1999, s. 100-103). Huntington nevěnoval příliš pozornosti (pochopitelně: na omezeném rozsahu své knihy k tomu neměl dostatek prostoru) vnitřní dynamice a pluralitě každé civilizace (či kulturnímu okruhu). V důsledku toho je samotná koncepce civilizací v plurálu vágně formulovaná a svádí k analogiím s familiárnějšími typy kolektivní identity. Jak už jsem se zmiňoval, Huntington navíc kladl přílišný důraz na konfliktní vztahy mezi civilizacemi (na úkor celého spektra jiných druhů interakcí) a jejich politickou polarizaci (Arnason 2009, s. 7).

Huntington se hloubkově nezabýval ani interpretací každé kultury (civilizace); bez detailnějšího zkoumání definoval hlavní civilizace na náboženském principu (islámský, hinduistický, konfuciánský a pravoslavný okruh); v jiných případech se ale odchýlil od tohoto náboženského kritéria a přiklonil se ke kritériu „geografickému“ (civilizace západní, japonská). Zatímco všechny civilizace vymezené Huntingtonem obsahují „náboženský element“, africká civilizace v tomto ohledu tvoří výjimku: je vymezena spíše na pocitu společné identity. Rovněž není jasné, proč Huntington řadí Austrálii k západní civilizaci, zatímco Latinskou Ameriku a východní Evropu nikoliv. Zkrátka mnozí vědci (Fox 2001, s. 298, Senghass 1998) nesouhlasili s Huntingtonovým dělením světa na civilizace a to jak z hlediska principu, tak i s ohledem na specifikaci tohoto rozdělení.

Bez problémů se neobejde ani určení dominantní velmoci v každé civilizaci (Herzog 1999, s. 103-122). Zatímco někdy je možné určit mocenské centrum vyznačující se specifickými zájmy (Severní Amerika, EU, Rusko, Japonsko, Čína, Indie), jindy to nejde. Např. v tomto ohledu islám příliš nezapadá do Huntingtonova schématu, protože se zde nedá najít nějaké dominantní politické centrum.

Takže Huntington definoval civilizace velmi nejasně a obecně; navíc volně zaměňoval koncepty civilizace a kultura, jak upozornili Norris a Inglehart (Esmer 2002, s. 267). Nadto bylo také odsuzováno (Esmer 2002, Fox 2001), že se v Huntingtonově výkladu značně překrývají koncepty civilizace a náboženství. Huntingtonovi v kritice nijak neulevilo, že do své teze aplikoval prastarý fakt: náboženství tvořilo dříve (a tvoří i nyní) základ individuální identity; ani myšlenka náboženství coby základu civilizací není nikterak nová.

Navíc si Huntington často ve svém textu (1996) protiřečil,¹² zda existuje či nikoliv buddhistická civilizace. Ani neuspěl do svého „paradigmatu“ zahrnout civilizaci domorodého obyvatelstva (Fox 2002, s. 433). Navíc není možné nakládat s civilizacemi jako s jednotnými politickými jednotkami, což je právě to, co Huntington dělal (Pfaff 1997, Said 2001).

---

¹² Huntington si protiřečil i jinde: na jedné straně vyzýval jednotlivé civilizace k vynaložení veškerého úsilí, aby spolu žily v míru, ale na druhé straně zarážejícím dojmem působila jeho jistota (možná ovlivněna jeho realistickým smýšlením), že tyto civilizace nejsou schopné dosáhnout nějakého kompromisu.

V tomto ohledu nás asi překvapí, že dokonce ani jednoznačné vymezení západní civilizace, o které Huntington mluvil nejvíce, není prosto problémů: rozšiřující se evropská integrace vytváří novou evropskou identitu, kromě toho dochází k přesahu jednoho civilizačního okruhu. Evropská identita se stala pluralitní: skládá se z mnoha jazyků, civilizačních modelů a politických projektů (Delanty 2003). Jak jde vidět, Západ nepředstavuje jedolitě civilizační uskupení, neboť kromě výše řečeného (nejen) v mnoha amerických a evropských městech najdeme situace, kdy se jednotlivé civilizační bloky prolínají a propustují.

Homogenita hinduistické civilizace je stejně tak nesmysl (Nussbaum 2008). Tradiční hinduismus je totiž decentralizovaný, pluralitní a vysoce tolerantní (např. pravicový hinduismus spjatý s pogromy v západoindickém Gudžarátu v roce 2002 byl importovaný do Indie z fašistické Evropy 30. let minulého století).

A v neposlední řadě je možné brát islám jako „jedolitou“ civilizaci? I když se islámská civilizace v určitých klíčových aspektech (jako např. náboženské otázky, sexuální tolerance, předurčenost atd.) odlišuje od jiných civilizací, a tudíž nelze pochybovat o její svébytnosti a autonomitě (Esmer 2002), v žádném případě o této civilizaci nemůžeme hovořit jako o homogenním monolitu: rozpory uvnitř této kultury jsou totiž často hlubší než mezi kulturou západní a islámskou, jak dokázaly následující válečné konflikty: Irák vs. Irán, Irák vs. Kuvajt, válka v Somálsku, ve Rwandě atd.

V kritice jeho civilizačního přístupu bylo Huntingtonovi také vyčítáno, že ignoruje, co civilizace spojuje; upřednostňuje spíše zdůrazňování rozdílů a ne hledání fundamentálních podobností (Yang 2009, s. 97).

Huntington využil ve své analýze typické charakteristiky zjednodušujícího binárního rozdělení „*Já – Ty (Jiný)*“, kdy při zkoumání kulturních rozdílů hrají ústřední roli národní a civilizační mýty (Barenscoot 2002). Je jisté, že stereotypizaci a určitým zjednodušením komplexního globálního řádu, v němž žijeme, se prostě nedá vyhnout, na druhé straně pak Huntington musel počítat s tím, že mu bude vyčítáno přílišné zjednodušení mapy světa. Byl kritizován, že nadměrně lpí na dominanci Západu, který se podle něj nemůže stát multikulturním; navíc podle něj si Západ měl i nadále podržet vojenskou a technologickou převahu nad zbytkem světa.

Koneckonců Huntington si dobře neporadil ani v definování dalšího svého důležitého pojmu: střet (Neumayer a Plümper 2009, s. 714). Tento pojem není totiž nikde explicitně definován a pečlivě vysvětlen. Huntington spíše ukryl pod stejný deštník věci různé podstaty; např. střet mezi Západem a Japonskem popisoval především ve smyslu ekonomickém, konflikt mezi Západem a čínskou civilizací naopak hlavně vojensky. Huntington stanovil jako jednu z forem konfliktu i mezinárodní terorismus,¹³ který společně s nukleárními zbraněmi představuje dvě hlavní zbraně „slabého“ zbytku světa.

---

¹³ Huntington však měl na mysli především islámský terorismus. Nicméně zůstává i nadále „mlhavý“ ve výkladu, proč by právě terorismus měl být oblíbenou zbraní těchto skupin.

Mezi další body, kvůli kterým byl Huntington kritizován, patří jeho kulturní esencionalismus. Je s podivem, že se k této hypotéze uchýlil, neboť již jeho analýza „třetí vlny“ demokratizace představovala jisté zpochybnění esencionalistických předpokladů (např. úspěšná demokratizace Taiwanu a Jižní Koreji znedůvěřihodnila Huntingtonovu tezi pro buddhisticko-konfuciánskou oblast).

Ve výčtu „obžaloby“ proti Huntingtonově tezi nelze opomenout ani hlasy, které se vznesly proti civilizační povaze budoucích konfliktů. Mnozí (Fox 2002, s. 417, Fukuyama 2009) prosazovali mínění, že národní státy a realpolitika zůstanou hlavními řídicími silami, tj. národní státy, nikoliv civilizace měly zůstat primárními aktéry světové politiky, jelikož národní státy jsou ve vleku velké spousty zájmů a popudů, které často přesahují zděděné kulturní predispozice.

V této souvislosti se hodí uvést realistické vnímání lidské povahy, se kterým pracuje Huntington: „nenávidět je lidské; pro definování sebe sama a pro svou motivaci lidé potřebují nepřátele: konkurenty v obchodě, oponenty v politice. Přirozeně si nedůvěřují a vidí vlastní ohrožení v těch, co jsou jiní než oni a mají možnosti jim uškodit“. Huntington z těchto „daností“ lidské psychologie vyvozuje nevyhnutelnost civilizačního konfliktu, což se na druhé straně zdá Wilsonovi (2000, s. 256) jako nejproblematictější bod jeho světového názoru.

Mnozí také poukazovali (Fox 2001, s. 296), že Huntingtonova teorie nedokáže obstát v kvantitativní analýze. Fox (2002) prokázal, že od konce studené války nedošlo k vzestupu etnických konfliktů mezi skupinami patřícími k různým civilizačním okruhům (civilizační konflikty představovaly menšinu etnických konfliktů); ani Henderson a Tucker (2001) nepotvrdili Huntingtonovu hypotézu, tj. že k rozpoutání konfliktů jsou náchylnější ty státy, které patří k rozdílným civilizacím. Ke stejnému závěru se dospělo i v jiných studiích (Chiozza 2002, White a kol. 2003).

Studie provedená Tuscisnym (2004) zase jasně ukázala, že trend mezicivilizačních konfliktů nastolený v 60. a 80. letech 20. století se s koncem studené války nijak nezměnil; civilizační faktory (tj. rozdíly) nehrály v délce konfliktu větší roli; byť do většiny mezicivilizačních konfliktů byly angažované muslimské skupiny, po skončení studené války zde byla menší pravděpodobnost, že tyto konflikty přerostou až do válečného střetu.

Henderson (2004) pro změnu vyvrátil Huntingtonovo tvrzení, že jeho teze je aplikovatelná pouze pro období skončené studené války, jelikož našel i případy, kdy tato teze platila v průběhu studené války. K dosaženým výsledkům mu pomohla teorie demokratického míru.

Neumayer a Plümpfer (2009, s. 715) vidí v islámských zemích či v zemích s početnou muslimskou komunitou i jiný zdroj násilností: velký počet nezaměstnaných mladých lidí ve věku 15-30 let. Avšak na druhé straně je možné nalézt celou řadu rozvojových zemí v jiných civilizačních okruzích, které trpí stejným problémem. Tato skutečnost je však Huntingtonem přehlížena.

Empirické studie (např. Chiozza 2002) zkrátka nepotvrzovaly (spíše naopak) hypotézy, které byly předmětem Huntingtonovy teze¹⁴. Konflikt může velmi dobře propuknout mezi zeměmi, ať už patří ke stejnému civilizačnímu okruhu či nikoliv (nezáleží ani na typu režimu či geografickém sousedství, tj. společné hranici, zesilujících různé civilizační faktory jako náboženské, etnické a kulturní dědictví). Podle výsledků Chiozzovy analýzy (2002) se civilizační rozdíly neměly stát dominantním faktorem, které by utvářely schéma přátelství nebo nepřátelství na mezinárodní scéně v budoucnosti.

Jak je možné vidět z předchozího textu, kritiku proti Huntingtonově tezi byla vedena ze šesti stran, perspektiv: 1) disciplíny (tj. metod práce, které se očekávají od vedení určitého disciplinárního výzkumu); 2) význam civilizace v mezinárodně politickém uspořádání; 3) problematické vymezení civilizace; 4) „pochybná“ esencialistická ontologie; 5) etické důsledky Huntingtonovy argumentace; 6) empirická průkaznost teze střetu civilizací. Tabulka 2 shrnuje kritiku, která byla vedena proti tezi střetu civilizací.

Tab. 2: Kritika Huntingtonovy teorie

<i>Přístup/ perspektiva (pohled)</i>		<i>Charakteristické rysy</i>	<i>Autor kritiky</i>
Disciplinární	Historie	Huntingtonova práce jako historika (použitá metodika), jeho dogmaticčnost, neaktuálnost, nesystémovost, velké zobecnění	Marks (2000)
	Politická geografie	Ambivalentnost	Marks (2000)
Převaha státu nad civilizací		Realpolitik = řídicí síla globální politiky, realistické chápání lidské povahy	Fox (2002); Wilson (2006); Fukuyama (2009)

¹⁴ Tj. 1) intercivizační dyády budou s větší pravděpodobností předmětem mezinárodního konfliktu; 2) pravděpodobnost konfliktu mezi různými civilizačními uskupeními vzrostla s koncem studené války; 3) bipolární konfrontace studené války ztlumila sklon ke konfliktu u intercivizačních dyád patřících ke stejnému ideologickému bloku a současně zvýšila tuto pravděpodobnost pro ty dyády, které patřily k různým blokům.

Tab. 2: Kritika Huntingtonovy teorie (pokrač.)

<i>Přístup/ perspektiva (pohled)</i>	<i>Charakteristické rysy</i>	<i>Autor kritiky</i>
Vykreslení civilizací, další vymezení pojmů	Povrchnost v práci s civilizacemi: definování civilizací, problém s určením civilizačního centra; zjednodušující zlomové linie; nedůslednost, ambivalentnost; kusovité (zkratkovité) podání civilizace, svébytnost civilizací s otazníkem; libovolná záměna konceptů civilizace a kultura, existence buddhistické civilizace s otazníkem; NE domorodá civilizace; homogennost civilizací: problémy s vymezením západní civilizace, hinduistické, islámské jako s jednodušími celky; vymezení pojmů střet	Said (2001); Fox (2001); Ayoob (2012); Bassin (2007); Senghass (1998); Esmer (2002); Fox (2002); Pfaff (1997); Delanty (2003); Nussbaum (2008); Neumayer a Plümper (2009)
Esencialistická ontologie	Neměnná klíčová podstata náboženských systémů vymežujících civilizace; dlouhodobá konstantnost civilizací	Casanova (2011); Senghass (1998)
Etické důsledky jeho argumentace	Sebenaplnující se proroctví, psaní na „zakázku“; trikovost teze střetu civilizací, nebezpečná doporučení	Herzog (1998); Said (2001); Milani a Gibbons (2001)

Tab. 2: Kritika Huntingtonovy teorie (pokrač.)

<i>Přístup/ perspektiva (pohled)</i>	<i>Charakteristické rysy</i>	<i>Autor kritiky</i>
Empirické testy: 5 základních otázek	Zvyšují civilizační rozdíly pravděpodobnost eskalace domácích konfliktů?	Gurr (1994)
	Jsou kulturní rozdíly nahrazující jiné faktory jako politika, ekonomika a sociální modernizace těmi nejdůležitějšími podmínkami pro eskalaci konfliktů?	Rogowski (1985): socioekonomický omezení důležitější Enloe (1980): sektářské rozdělení uvnitř civilizace Fishman (1972): etnolingvistické rozdíly
	Jsou některé civilizační rozdíly důležitější pro vypuknutí konfliktu než jiné?	Brass (1991) (viz Hurd 2004, s. 251)
	Propuknou konflikty spíše na zlomových liniích, kde podstatná část „spřízněné“ civilizace leží mimo stát?	Hurd (2004, s. 251)
	Dopad na propuknutí konfliktu pro rozdílné civilizace vzrostl od konce studené války?	

Pramen: Vlastní zpracování.

7 JINÉ FAKTORY STOJÍCÍ ZA POPULARITOU TEZE O STŘETU CIVILIZACÍ

Třebaže akademici a odborníci na politické vědy opakovaně ukazovali (viz kritika Huntingtonovy teze), že civilizační „linie zlomu“ narýsované Huntingtonem neumějí vysvětlit schéma vojenských mezistátních konfliktů, teze střetu civilizací si neustále uchovává svou nezmenšenou popularitu. V otázce šíření teze střetu civilizací je třeba vyzdvihnout především dva faktory: 1) negativní role médií a 2) negativní role politiků.

Je nepochybné, že tisk a jiná média měly (a prakticky stále mají) silný vliv na to, jak lidé vnímají dění v Evropě či jinde ve světě (Bantimaroudis a Kampanellou 2009, Powers a el-Nawawy 2009, s. 268). V tomto ohledu je bohužel nutné konstatovat, že média stále podávají některé informace ve stylu teze střetu civilizací; např. ve známém případě vraždy mladé muslimské dívky, která byla uškrcena svým otcem v kanadském Ontariu v prosinci 2007 kvůli tomu, že odmítla nosit hidžáb, média nejdříve vyjadřovala spoluúčasť na hrozném rodinném události, ale brzy sklouzla ke slovníku střetu civilizací (Jardine a kol. 2010).

Edward Said (Vertigans 2010, s. 30) si zase všiml, že Arabové a muslimové jsou obecně západními médii vykreslováni jako exotická, necivilizovaná individua, konstantní nebezpečí svobodě a demokracii, povětšinou označováni jako „dodavatelé ropy“ a „teroristé“. Jako důkaz této Saidovy domněnky je také možné uvést popis a vykreslení Afghánců (hlavně afghánských žen) americkými deníky (tištěnými nebo webovými) během amerického tažení do Afghánistánu 2001-2002 (Cloud 2004): moderní Západ stojí proti zoufalému Afghánistánu, který potřebuje dohled a vojenskou intervenci; Američtí (či západní) pozorovatelé byli vykreslováni jako paternalističtí zachránci žen (byl servírován obrázek Západu coby moderní civilizace), zatímco Afghánistán byl líčen jako zaostalá a premoderní země¹⁵.

Binární opozice „Já – Jiný“, která plně prostupuje Huntingtonův koncept střetu civilizací, poutala vždy velkou pozornost. Vnímání kulturních rozdílů¹⁶ se ještě více prohloubilo po 11. září 2001; tehdy se média odvolávala na Huntingtonovo paradigma pětkrát častěji než kdykoliv předtím (Furia a Lucas 2008, s. 187); terorismus pomohl šířit Huntingtonovu teorii na úkor jiných modelových vysvětlení. Teze střetu civilizací (či kulturní válka) se staly dominantní složkou slovníku médií. To se potvrdilo (Powers 2008) i v dánské aféře s karikaturami proroka Mohameda, kdy mainstreamová západní média o ní informovala na způsob Huntingtona; rostl strach z islámské kultury, zatemňovalo se veřejné chápání geopolitických a kulturních skutečností skrývajících se za aférou, „kopal se hrob“ efektivnímu mezikulturnímu dialogu.

Jednoznačně je možné tvrdit, že Huntingtonova teorie střetu civilizací nezískala svoji důležitost díky svým akademickým kvalitám, ale díky masmédiím. A proč média přikládala (a vlastně pořád přikládají) velký význam kulturním atributům? Bantimaroudis a Kampanellou (2009) to vysvětlili následovně: 1) paradigma střetu civilizací se pevně usadila v hlavách veřejnosti; 2) Huntingtonova teorie se dá použít jako interpretační nástroj pro jakýkoliv konflikt na zeměkouli, byť

---

¹⁵ Mnoho příslušníků západní civilizace vidí v muslimech fanatiky a netolerantní násilníky. Muslimové v Asii zase spatřují v obyvatelích Západu nemorální hamižné sobce, kteří jsou navíc násilnými fanatiky (Powers a el-Nawawy 2009, s. 266). Více k tématu, která muslimové z Egypta, Jordánu, Libanonu, Kuvajtu, Maroka, Saudské Arábie vnímají obyvatele Západu (Kanada, Francie, Německo, Velká Británie, USA), viz Furia – Lucas (2008). Podle jejich zjištění, arabští muslimové nechovají vůči příslušníkům nějakou „apriori“ averzi či nenávisť; hodnocení Západu ze strany arabských muslimů spíše závisí na konkrétní politické akci (nezávnné a zřetelné), kterou nějaká konkrétní západní země podnikla. Negativní kulturní stereotypy o muslimech a Arabech byly ze strategických důvodů využívány i při budování nového světového řádu vyhlášeného americkým prezidentem G. Bushem v roce 1991, v časech války v Perském zálivu (Collet 2009).

¹⁶ V této souvislosti je dobré zmínit, že existují čtyři vzorce chování mezi aktéry v závislosti na kulturních charakteristikách: rozdílnost → střet; rozdílnost → kooperace; podobnost → střet; podobnost → spolupráce. Rozdílnost, ale i podobnost v kulturních faktorech mohou vést jak ke konfliktu, tak i ke spolupráci. Yang (2009) vyčetl Huntingtonovi jeho mylný předpoklad, že jen kulturní rozdílnost zavádá příčinu ke konfliktu.

existují jiné adekvátnější a vědecktější vysvětlení. Zdá se, že terminologie vymyšlená Huntingtonem se stala mediálním klišé a je používána v různých kontextech a na několik témat zároveň (tj. výhody Huntingtonovy teze: obecnost, plastičnost, lidovost).

Huntingtonova teze je vyhledávána médii i z několika dalších důvodů: 1) tato teorie je snadno vstřebatelná (parsimonie), a tudíž vhodná pro šíření médií, protože si vždy najde své adresáty. Jiné alternativní pohledy jsou totiž vnitřně komplexní a mnohotvárné; už z definice vědecké teorie jsou určeny odborné veřejnosti. Navíc 2) paradigma střetu civilizací zahrnuje v sobě i prvky náboženství a konfliktu, což dokáže vyvolat nenávislné diskuze (emotivnost).

S výše uvedenými skutečnostmi uměli vždy šikovně pracovat především politici. Dobře si totiž uvědomují, že role masových médií je klíčová pro získání veřejné podpory na válečná tažení; politika a média jsou zkrátka spolu pevně provázaná (Cloud 2004, s. 300). To se ostatně dobře potvrdilo při americké intervenci do Afghánistánu: američtí politici hojně používali rétoriku střetu civilizací; za humanitárním zdůvodněním se ale skrývaly ekonomické a geopolitické motivy pro americkou invazi do Afghánistánu (Cloud 2004) (tj. teze střetu civilizací byla zneužívána jako pouhá záminka pro dosažení určitých parciálních zájmů).

Huntington se v jedné věci rozhodně nemýlil: vlády po skončení studené války dokázaly mobilizovat veřejnou podporu na základě (politické) ideologie hůře než dříve; spíše se pokoušely získat podporu veřejnosti apelem na společnou civilizační identitu.

To se plně potvrdilo po teroristických útocích na USA z 11. září 2001. Navzdory prohlášení T. Blaira a G. Bushe Jr.¹⁷, že vyhlášená „válka proti terorismu“ není válkou proti islámu, se mnoho Američanů zdálo být přesvědčených o pravém opaku, tj. že reakce na teroristický záříjový útok je motivován konfliktem mezi křesťanstvím a islámem (Collet 2009, s. 457).

Vina však nebyla jen na straně nejvyšších politických špiček USA. Je nutné dodat, že Huntingtonova teze také vcelku vyhovovala islámským nacionalistům, kteří jen neradi slyší na jakékoliv projevy universalismu. V arabských zemích se snaží rozdmýchávat xenofóbní nesnášenlivost islamističtí fundamentalisté (jako např. Al-Káida), v Evropě to samé dělá extrémní pravice. Je pochopitelné, že obě politická uskupení přijala tezi o „válce kultur“ za svou. Leč na upřesnění dodejme, že pracují spíše s nevědomostí než s kulturou (Ferjani 2007).

---

¹⁷ Nicméně vymezování se vůči světovému „zlu“ zaujímalo v občansko – náboženském politickém diskursu, který se vedl v USA, vždy významné místo. Bushova administrativa velmi frekventovaně ve svém občansko – náboženském diskursu využívala rétoriku boje „dobra a zla“.

8 ZÁVĚR

Huntingtonova teze si určitě zaslouží pochvalu za jednoduchost a za to, že dělá smysluplné některé důležité události začátku 90. let 20. století. Možná její přitažlivost také spočívá v „hledání nového nepřítele“, možná v její podobnosti s rysy klasického realismu, byť selhává v empirické průkaznosti svých závěrů. Jelikož civilizační přístup prohrává s klasickými teoriemi mezinárodních vztahů, jako je realismus a liberalismus (Fox 2001), protože neumí tak dobře jako ony objasnit mezinárodní války, proto se nedá předpokládat, že by teorie střetu civilizací mohla v budoucnu zaujmout jejich místo (Tusicisny 2004, s. 497).

I když s Huntingtonem mnozí nesouhlasili, nebylo možné nebrat jeho argumenty s plnou vážností. Např. Cloud (2004, s. 300) a Charron (2010) přímo vyzývali různé aktivisty, aby neustále zpochybňovali nejen rétoriku, ale i aktuálnost, motivy a následky střetu civilizací. Ramazani (2001) v reakci na tuto tezi začal dokonce hovořit o novém paradigmatu: o tzv. dialogu mezi civilizacemi. Následně se toto nové paradigma stalo jedním z nástrojů zahraniční politiky Iránu (Mohsen a Gibbons 2001).

Hodnotu Huntingtonovy teze nesnižuje ani fakt, že se její předpovědi dosud plně nevyplnily v praxi. Vždyť i sám Huntington na vysvětlení této skutečnosti prohlašoval (Henderson 2004, s. 541), že ještě neuběhla dostatečná doba, aby se teze střetu civilizací mohla jasně projevit v éře po skončení studené války. Západ se sice ještě nedostal k plnému civilizačnímu střetu s muslimy (byť za jistý test se dala považovat válka v Iráku z roku 2003), přesto je nanejvýš rozumné očekávat, že ke konfliktům mezi státy různých civilizací v budoucnu nejspíš přece jen dojde, stejně jako k nim došlo v minulosti. Pak se Huntingtonova teorie ukáže správná a relevantní; stačí jen, aby byla aplikovaná ve správný čas. Charron (2010) z toho vyvodil, že si proto tato teorie zaslouží neustálou diskuzi.

Na základě uvedených faktů v této studii může být konstatováno, že teze střet civilizací nebyla dílem „náhody či nějakého tajemného záměru“ Huntingtona, neboť „organicky“ zapadá do jeho díla; navíc se zdá, že Huntington si nechtěl získat lacinou popularitu u svých čtenářů, neboť jeho teze vzbudila spíše nevoli a velmi negativní odezvy než naopak. Dalším pozitivem svědčící ve prospěch síly ideje střetu civilizací je, že Huntington předložil své argumenty s velkou přesvědčivostí a erudiicí (jinými slovy svému úspěchu teze vděčí i osobnostním rysům svého tvůrce).

Zdá se však také nepopiratelnou skutečností, že teze střetu civilizací si získala svébytnou existenci nezávislou na osobě svého tvůrce. Pevně se ujala v myslích laické veřejnosti, stále láká pozornost výzkumníků. Např. relativně nedávno se Fazal Rizvi (2011) pokusil najít odpověď na otázku, čím si Huntingtonova veskrze chybná teoretická konstrukce zasloužila takovou pozornost.¹⁸ Podle něj teze střetu civilizací

---

¹⁸ V této souvislosti se sluší ještě dodat, že Huntington, byť ve své knize pronáší velká tvrzení o historii a především o kontinuitě vývoje historie, sám o sobě nemá vysoké teoretické ambice,

slouží za krásnou ukázkou toho, jak je teorie bezmocná proti tzv. „sociální imaginaci“ (způsob myšlení sdílený ve společnosti běžnými lidmi), popř. „politickému mýtu“.

Z tohoto důvodu Rizvi (2011) vyvodil, že s tezí střetu civilizací se nesmí nakládat jako s koherentním teoretickým argumentem, ale jako s něčím, co odráží sociální představivost a politický mýtus, který se možná stal sebenaplňujícím se proroctvím. „Sociální imaginace“ střetu civilizací může být „proražena“ pouze jiným progresivním imaginárním narativem, který se bude šířit kosmopolitním učením (Rizviho 2011).

Jinými slovy teze střetu civilizací jde zjevně proti pozitivistickému tvrzení, že svět má pevný nebo konkrétní charakter a poznání může být objektivní, „nepoznamenané“ pocity, hodnotami či předsudky. Proto tuto tezi nesmíme brát jako teorii v přísně vysvětlujícím smyslu, tj. není to nástroj k objasnění světa, který je líčen buď jako „pravdivý“ nebo „nepravdivý“ podle toho, do jaké míry zde nastává korelace se skutečností.

Huntingtonova teorie tedy pouze nevysvětluje okolní svět, ona ho jistým způsobem (např. ve smyslu sebenaplňujícího se proroctví) vytváří; proto je třeba podtrhnout její konstitutivní charakter. Ve vztahu k této tezi je proto třeba volit postpozitivistický přístup.

POUŽITÁ LITERATURA

1. ACEVEDO, G. A. (2008): Islamic Fatalism and the Clash of Civilizations: An Appraisal of a Contentious and Dubious Theory. In *Social Forces*, 2008, roč. 86, č. 4, s. 1711-1752.
2. ARNASON, J. P. (2006): Understanding Intercivilizational Encounters. In *Thesis Eleven*, 2006, č. 86, s. 39–53.
3. ARNASON, J. P. (2009): *Civilizační analýza. Evropa a Asie opět na rozcestí*. Praha: Filosofia, 2009. 148 s. ISBN: 978-80-7007-307.
4. AYOUB, M. (2012): Was Huntington Right? Revisiting the Clash of Civilizations. In *Insight Turkey*, 2012, roč. 14, č. 4, s. 1-11.
5. BANTIMAROUDIS, P. – KAMPANELLOU, E. (2009): The Cultural Framing Hypothesis: Cultural Conflicts Indicators in the New York Times 1981-2007. In *Media War & Conflict*, 2009, roč. 2, č. 2, s. 171-190.
6. BARENSCOTT, D. (2002): Grand theory/Grand tour: Negotiating Samuel Huntington in the Grey Zone of Europe. In *Postmodern Culture*, 2002, roč. 12, č. 3.

---

neboť jeho civilizační přístup není sociálně vědní prací, ale jen interpretací pravděpodobného vývoje globální politiky po skončení studené války (Chiozza 2002, s. 713).

7. BASSIN, M. (2007): Civilisations and Their Discontents: Political Geography and Geopolitics in the Huntington Thesis. In *Geopolitics*, 2007, roč. 12, č. 3, s. 351-374.
8. CASANOVA, J. (2011): Cosmopolitanism, the clash of civilizations and multiple modernities. In *Current Sociology*, 2011, roč. 59, č. 2, s. 252-267.
9. CLOUD, D. L. (2004): "To Veil the Threat of Terror": Afghan Women and the Clash of Civilizations in the Imagery of the U.S. War on Terrorism. In *Quarterly Journal of Speech*, 2004, roč. 90, č. 3, s. 285-306.
10. COLLET, T. (2009): Civilization and civilized in post-9/11 US presidential speeches. In *Discourse & Society*, 2009, roč. 20, č. 4, s. 455-475.
11. DAVIS, D. R. – MOORE, W. H. (1994): Ethnicity Matters: Transnational Ethnic Alliances and Foreign Policy Behavior. In *International Studies Quarterly*, 1994, roč. 41, č. 1, s. 171-184.
12. DELANTY, G. (2003): The Making of a Postwestern Europe: A Civilizational Analysis. In *Thesis Eleven*, 2003, č. 72, s. 8-25.
13. EL-DIN AYSHA, E. (2003): Huntington's Shift to the Declinist Camp: Conservative Declinism and the 'Historical Function' of the Clash of Civilizations. In *International Relations*, 2003, roč. 17, č. 4, s. 429-452.
14. ESMER, Y. (2002): Is There an Islamic Civilization? In *Comparative Sociology*, 2002, roč. 1, č. 3-4, s. 265-297.
15. FERJANI, M.-Ch. (2007): Brandishing the Spectre of "The War of Cultures": Whose Interests Are Served? In *History and Anthropology*, 2007, roč. 18, č. 3, s. 259-268.
16. FOX, J. (2001): Clash of civilizations or clash of religions. Which is a more important determinant of ethnic conflict? In *Ethnicities*, 2001, roč. 1, č. 3, s. 295-320.
17. FOX, J. (2002): Ethnic Minorities and the Clash of Civilizations: A Quantitative Analysis of Huntington's Thesis. In *British Journal of Political Science*, 2002, roč. 32, č. 3, s. 415-434.
18. FUKUYAMA, F. (2006): Identity, Immigration, and Liberal Democracy. In *Journal of Democracy*, 2006, roč. 17, č. 2, s. 5-20.
19. FUKUYAMA, F. (2009): Remembered Huntington. Modernization vs. Westernization. In *New Perspectives Quarterly*, 2009, roč. 26, č. 2, s. 84-89.
20. FURIA, P. A. – LUCAS, R. E. (2008): Arab Muslim Attitudes Toward the West: Cultural, Social, and Political Explanations. In *International Interactions*, 34(2008), s.186–207.
21. GILPIN, R. (2006): War is Too Important to Be Left to Ideological Amateurs. In *International Relations*, 2006, roč. 19, č. 1, s. 5-18.
22. GURR, R. T. (1994): Peoples against states: Ethnopolitical conflict and the changing world system. In *International Studies Quarterly*, 1994, č. 38, s. 347-377.

23. HENDERSON, E. A. – TUCKER, R. (2001): Clear and Present Strangers: The Clash of Civilizations and International Conflict. In *International Studies Quarterly*, 2001, roč. 45, č. 2, s. 317-338.
24. HENDERSON, E. A. (2004): Mistaken Identity: Testing the Clash of Civilizations Thesis in Light of Democratic Peace Claims. In *British Journal of Political Science*, 2004, roč. 34, č. 3, s. 539-563.
25. HERZOG, R. a kol. (1999): *Preventing the Clash of Civilizations. A Peace Strategy for the Twenty-First Century*. New York: St. Martin's Press, 1999. 160 s. ISBN 978-0312224448.
26. HUNTINGTON, S. P. (1993a): Why International Primacy Matters. In *International Security*, 1993, roč. 17, č. 4, s. 68-83.
27. HUNTINGTON, S. P. (1993b): The Clash of Civilizations? In *Foreign Affairs*, 1993, roč. 72, č. 3, s. 22-49.
28. HUNTINGTON, S. P. (1993c): If Not Civilizations, What? Paradigms of the Post-Cold War World. In *Foreign Affairs*, 1993, roč. 72, č. 5, s. 186-194.
29. HUNTINGTON, S. P. (1995): Reforming Civil-Military Relations. Armed Forces and Democracy. In *Journal of Democracy*, 1995, roč. 6, č. 4, s. 9-17.
30. HUNTINGTON, S. P. (1996): *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster, 1996. 368 s. ISBN 978-1451628975.
31. HURD, S. E. (2004): The Political Authority of Secularism in International Relations. In *European Journal of International Relations*, 2004, roč. 10, č. 2, s. 235-262.
32. CHARRON, N. (2010): Déjà Vu All Over Again: A post-Cold Warempirical analysis of Samuel Huntington's 'Clash of Civilizations' Theory. In *Cooperation and Conflict*, 2010, roč. 45, č. 1, s.107-127.
33. CHIOZZA, G. (2002): Is there a Clash of Civilizations? Evidence from Patterns of International Conflict Involvement, 1946-97. In *Journal of Peace Research*, 2002, roč. 39, č. 6, s. 711-734.
34. JARDINE, D. W. a kol. (2010): "A Zone of Deep Shadow": Pedagogical and Familial Reflections on "The Clash of Civilizations". In *Interchange*, 2010, roč. 41, č. 3, s. 209-232.
35. JEFFREY, A. C. (2004): From the Depths of Despair: Performance, Counterperformance, and "September 11". In *Sociological Theory*, 2004, roč. 22, č. 1, s. 88-105.
36. KENNEDY-PIPE, C. – RENGGER, N. (2006): Apocalypse Now? Continuities or Disjunctions in World Politics after 9/11. In *International Affairs*, 2006, roč. 82, č. 3, s. 539-552.
37. MARKS, R. (2000): The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order (book review). In *Journal of World History*, 2000, roč. 11, č. 1, s. 101-104.

38. MEHTA, J. (2011): The Varied Roles of Ideas in Politics. From “Whether” to “How”. In BÉLAND, D. – COX, R. H. (eds.): *Ideas and Politics in Social Science Research*. New York: Oxford University Press, 2011, s. 23-46. ISBN 978-0199736874.
39. MILANI, M. – GIBBSONS, M. (2001): Huntington's Dangerous Paradigm. In *Global Dialogue*, 2001, roč. 3, č. 1, s. 18.
40. NEUMAYER, E. – PLÜMPER, T. (2009): International Terrorism and the Clash of Civilizations. In *British Journal of Political Science*, 2009, roč. 39, č. 4, s. 711-734.
41. NUSSBAUM, M. C. (2008): The Clash Within Democracy and the Hindu Right. In *Journal of Human Development*, 2008, roč. 9, č. 3, s. 357-375.
42. ONEAL, J. R. a kol. (2000): A Response to Huntington. In *Journal of Peace Research*, 2000, roč. 37, č. 5, s. 583-612.
43. POWERS, M. – EL-NAWAWY, M. (2009): Al-Jazeera English and global news networks: clash of civilizations or cross-cultural dialogue? In *Media, War & Conflict*, 2009, roč. 2, č. 3, s. 263-284.
44. POWERS, S. (2008): Examining the Danish cartoon affair: mediatized cross-cultural tensions? In *Media, War & Conflict*, 2008, roč. 1, č. 3, s. 339-359.
45. RAMAZANI, R. K. (2001): Dialogue: The Need for Theory. In *Global Dialogue*, 2001, roč. 3, č. 1, s. 46.
46. ROEDER, P. G. (2003): Clash of Civilizations and Escalation of Domestic Ethnopolitical Conflicts. In *Comparative Political Studies*, 2003, roč. 36, č. 5, s. 509-540.
47. SALTER, M. B. (2003): The Clash of Civilisations and the War on Terror(ists): An Imperialist Discourse. In *Global Dialogue*, 2003, roč. 5, č. 1-2, s. 116-125.
48. SENGHASS, D. (1998): A Clash of Civilizations. An Idée Fixe? The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order by Samuel P. Huntington (review). In *Journal of Peace Research*, 1998, roč. 35, č. 1, s. 127-132.
49. STOKES, G. (2001): The Fates of Human Societies: A Review of Recent Macrohistories. In *The American Historical Review*, 2001, roč. 106, č. 2, s. 508-525.
50. TESTAS, A. (2003): Models of Cultural Exclusion and Civilizational Clashes: A comparison between Huntington and Siddiqui. In *Islam and Christian-Muslim Relations*, 2003, roč. 14, č. 2, s. 175-187.
51. TUSICISNY, A. (2004): Civilizational Conflicts: More Frequent, Longer, and Bloodier? In *Journal of Peace Research*, 2004, roč. 41, č. 4, s. 485-498.
52. VERTIGANS, S. (2010): British Muslims and the UK government's ‘war on terror’ within: evidence of a clash of civilizations or emergent de-civilizing processes? In *The British Journal of Sociology*, 2010, roč. 6, č. 1, s. 26-43.

53. WHITE, S. a kol. (2003): The 'Clash of Civilizations' and Postcommunist Europe. In *Comparative European Politics*, 2003, roč. 1, č. 1, s. 111-127.
54. WILSON, R. W. (2000): The Many Voices of Political Culture: Assessing Different Approaches. In *World Politics*, 2000, roč. 52, č. 2, s. 246-273.
55. YANG, Y. (2009): Analyze the One-Sidedness of "Clash of Civilizations". In *Journal of Politics and Law*, 2009, roč. 2, č. 3, s. 97-99.
56. ZAKARIA, F. (2009): Sam Huntington, 1927-2008: With ideology disappearing as a source of identity, he saw religion moving to the fore. In *Newsweek*, 12. 1. 2009.
57. ZANIN, T. (2009): Samuel P. Huntington and the ambiguities of American power. In *International Journal*, 2009, roč. 64, č. 4, s. 1109-1116.